

1. Dobroc nadgradzonô

Žił so rôz młodi wădrowczik, chtëren rozmiôt, co wszëtczé zwierzăta gôdałë. Czej tak chòdzył so pò swiece, trafił jednégo dnia na lesny smùg, na chtërnym òn ùdzrôł wiôldzé mrowiskò. Widząc chłopa jidącégò w nă stronă, mrówczy król zawrzeszczôł:

– Zarô tu przinđze jaczis lumper, a wiele òd nas pòdepcë. Mòji lëdze, krëjta sã chùtkò, gdzie le chto mòze!

Ale wădrowczik szedł baro òstròżno kòl tegò mrowiska, że òn nie pòdeptôł zòdną mrówkă, a czej ju sã òddalił, tej ten mrówczy król włôżł na sóm wiërzch kòpca a zawòłôł w jegò stronă:

– Më cë, chłopie, nigdë nie zabądzemë twòji dobrocë!

Terò òn szedł dali, jaż trafił do wiôldzégò mòrza. Wădrowczik sã zatrzymôł na samim sztrądze i chcôł sã wëkăpac, czej naròz ùdzrôł na brzegù wërzuconą przez mòrsczé dënëdži rëbă. Ta wrzeszcza do se:

– Żebë jô tak mògła zôs nazòd przinć w mòrze, tej bëm bëła ùretônô.

Òn rozmiôt wszëtkò, tej téz chùtkò pòdbiëgł, ùwòżno chwëcył rëbă za ògón i wrzucił jă w mòrze nazòd. Tej ta rëba nôprzód zdzinăła w wòdze, ale wnet òn jă zôs ùdzrôł na dënëdze i ùczuł, jak rzekła w jegò stronă:

– Jô cë tegò nigdë nie zabądă, mój dobri wădrowczikù!

Pòtem szedł zôs dali, a nie bëło ju òd mòrza baro dalek do wiôldzégò gardu, dze téz òn rôd bë trafił. Òb drogă òn sã jész zatrzymôł na sztót pòd stòrim drzewă, na chtërnym ptòchë miałë swòje gniòzdo. Ju chcôł so sadnăc na trówă, czej ùdzrôł w ni sëtme malińczich ptòszków, chtërne z negò gniòzda wëpadłë.

– Żebë tak sã chtos ùlitowôł i nas w to gniòzdo nazòd wsadzył! — wrzeszczałë pizglăta.

Wădrowczik zarô wszëtczé ptòchë pòzbiërôł z zemi i wetkł je do jich gniòzdka midzë wietwiama wësok na drzewie.

– Më cë, dobri człowiekù, nigdë nie zabądzemë twòji wiôldzi dobrocë! — rzekłë wszëtczé ptòchë, czej òn ju òdchòdzył do miasta.

W królewsczim gardze òn sã dowiedzôł, że królewionka chca taczégò dzërszczégò knôpa za chłopa miec, chtëren bë pòtrafił ji trzë probë wëpetnic. Dzëwcză bëło baro snòzé, tej téz wădrowczik wnet na zómk sã zgłosył i stanął westrzód wszëtczych jinszych kawalérów. Bëlë tam ricenszi sënowie, barónowie, ksążăta i kùpcowie, szlachcëce i knôpi z miasta, a wszëtcë chcelë sã z nă królewskă còrkă òżenic.

Ta pòprowadzëła jich w ògród, kòzdémù na trówă wësëpa miech makù z pòpiołă pòmieszónégò i rzekła:

– Do witra chcã widzec pò dwie grëpë. Na jedny mô bëc mak, na drëdżi pòpiół.

Wszëtcë sã zarò do robòtë wżãlë, le nasz wãdrowczik, chtëren ni mógł tëlë malińczich zòrnków nalezc i òbrac, widzòł, że sóm so radë nie dô. Òd raza kòl niegò zarojiło sã òd malinczych mrówk. To przësedł z nima jich król z lesnégò mrowiska wãdrowczikòwi do pòmòcë. Tësãce makòwëch zòrnisk wãdrowało terò w òka mërgnienim na jedną grëpã, a pò drëdżi stronie rosta góra pòpiołu i czëj dzëń sã kùńcił, le òn jeden ze wszëtczych kawalérów mógł sã ceszëc gòtowã robòtã.

Drëdzégò dnia królewskò córka szła do niegò w ògród i widza, że ji zëczba bëła speñionò.

– Të jeden zrobił to, co wszëtcë jinszi nie pòtrafilë, wiele òd nich ju terò nic nie widzy, tak jima òczë òd robòtë bòlã. Ale czëj mie chcesz, mùszisz jesz dwie mòje prosbë wëpeñnic. Wzëròj, jò wrzucóm mój złoty piestrzëń w mòrsczë watë, halòj gò ze dna do witra rena, a czëj to mdzesz pòtrafił, tej ju òstónie le jedna próba do speñnieniò.

Wãdrowczik skòkł zarò w mòrze. Baro długò kaczkòwòł w wòdze, ale piestrzëń ùpòdł tak głąbòk, że nalezc gò nijak ni mógł. Tej przepłëñãła ta rëba, chtërna òn w mòrze rzucił, mia ten klejnot w pëszzkù i mù gò dała.

Reno, czëj òn ti córce królewsczi ji piestrzëń złoty przëniósł, òna sã dzëwòwala jesz barzi i rzekła na òstatk:

– Terò môsz nalezc nã jabłónkã, chtërna złoty brzòd rodzy. Czëj do witra przëidzesz ze złotim jabkã w gòrscë, tej më sã mòzemë zënic.

Wiele òn ju chòdzył pò swiece w swòjim zëcym, le jesz nigdë taczégò drzewa nie widzòł i nie czuł, gdziebë òno mògło rosc. Zajiscył sã baro, że téz negò òstatnégò zëczeniò speñnic nie mdze mógł. Ale ò jegò kłòpòce dowiedzałë sã ptòchë, chtërnym òn pizglãta ùretòł, czëj pòd drzewã sedzòł. Wnet téz òne nalazłë czarodzejsczë drzewò, ùrwałë złotë jabkò i przëniosłë mù, spiewajãcë.

Taczim to spòsobã wãdrowczik wëpeñił wszëtczë prosbë królewionczi, òzënił sã z nią, a czëj òstòł królã, rządzył baro długò i mądro. I nie bëło królestwa na swiece, w chtërnym bë wszëtczë zwierzãta miałë tak dobrze, jak kòl niegò.

2. Nôprôwdzëwsi syn pòsobnikã tronu

W stòrëch czasach żił baro bògati pón. Jegò zómk stojł na wësoczi górze, a zemie wòkòł niegò słëchałë jemù jaż do widnika. Jegò pòla bëłë baro dobrze òbrobioné, jegò dobëtk bëł piãkny i sëti, a jegò lasë bëłë pełné dzëczëznë. Czëj òn z wieżë swòjégò zómku zdrzòł na swòje role i łãczy, swòje lasë i jezora, tej òn mësłòł czãsto, że to bë bëła wiòlgò szkòda te dobra rozdzelëc. Ale òn miòł dwùch sënów, co òn baro kòchòł, a nie wiedzòł, chtëren z nich bëł nôwicy wòrt, żebë òn pò jegò smiercë dostòł te wszëtczé dobra.

Temù òn napisòł testament i kòzòł, żebë jegò dobra ni miałë bëc pòdzeloné, le żebë ten syn je miòł dostac, chtëren bë sã pòkòzòł nôwicy jak jegò pròwdzëwi syn, a chtëren to bëł, to bë miòł sãdza rozsãdzëc. Òn ùmarł wnet i bëł pòchòwóny, a drëdzégò dnia jegò sënowie szlë do sãdzë, pòkòzalë mù ten testament a rzeklë:

— Rozsãdzëc wë terò mùszice, chtëren z nas je nôwicy pròwdzëwim sënã naszégò òjca, żebë òn dostòł te dobra.

Sãdza kòzòł, żebë òbròz òjca bëł przëniosłi. Pòstawił gò i òbezdrzòł, a zdrzòł téż na bratów. Ale òn ni mógł różnic nalezc. Sënowie wëzdrzelë òbaj prawie jak jich òjc, a sãdza ni mógł rozsãdzëc, czë starszi bëł pòdobniészï òjcu, czë młodszi. Òn sã rozmiszlòł baro długò, a sã pitòł na òstatkù:

– Jaczi kùnszt rozmiòł waju òjc nôlepi?

Braca òdpòwiedzëlë:

– Kùnszt strzelaniò. Òn bëł tak dobrim strzelcã, że òn w cemny nocë ùstrzelił ptòszka w lëfca, a jegò kùla trafiła na trzësta kroków jelenia prost w òkò.

Tedë sãdza pòstawił òbròz, szedł òd niegò trzësta kroków a rzecze:

– Tu sã pòstawita a strzelòjta. Chto trafi w òbròz we westrzòdk òka, ten je nôwicy pròwdzëwim sënã zmartégò króla.

Òbaj braca mòglë równak dobrze strzelac. Starszi wzał flintã, cëlowòł a strzelił. Jegò kùla trafiła prosto w prawé òkò. Tedë młodszi wzał flintã, cëlowòł, a chcòł strzelëc. Ale jednym razã òn rzucił strzelbã na zemiã a wòłò do sãdzë:

– Przebaczëce, panie sãdza, jò ni mògå na òbròz òjca strzelëc. Czedë jò zdrzã na nien, tedë jò sã domësziłã, jak czãsto òjc na mie zdrzòł tak miłò swòjima dobrima òczama. Jeziłë jò ni mògå jinszim spòsobã dokazac, że jem pròwdzëwim sënã króla, tedë jegò dober nie chcã nijak dostac.

Starszi brat ju mësłòł, że òn dobëł, ale sãdza ùchwëcył rãkã młodszégò sëna, kùsznãł gò a rzekl:

– Të sã pòkòzòł jakò pròwdzëwi syn mòjégò stòrégò przëjacela. Bò ten je pròwdzëwim sënã swégò òjca, co jegò pamiãtkã trzimò w ùtcëwòscë, a gò kòchò wicy jak bògactwa. Temù të dostóniesz wszëtkò, co twémù òjcu słëchało.

I tak nen młodszi syn dostòł të wszëtczé dobra kròlewsczé.

3. Jak Mack królóm pòmôgôł

Stôri król szukôł za człowiekã, chtëren bë mógł mù rzec pò prôwdze, cëż jegò òwce żrą. Czuł ò tim gbùrszi syn — Mack, przëszedł do òjca i rzecze mù:

– Tatkù, jô bë rôd szedł do negò króla i mù òdpòwiedzôł na jegò pëtanié.

– Biéj na zómk, czej të sã nie bòjisz, le òpasuj na kòzdegò, chtërnégò të òb drogã pòtkòsz, a nie robi nikòmù krziwdë, cobë cë ùszë nie òberznãlë!

Tej Mack wżął sã w drogã do negò króla wanożëc, a czej przed nim ju stanął, ten kôzôł mù nôprzód swòje òwce na wédã wënëkac. Nèkôł je Mack, nèkôł tam, gdzie òne szlë, bò téż nìcht mù nie rzekł, gdzie na wéda bë bëła.

Przë krzizowi drodze òn pòtkôł baro stòrą i ùbògą białkã na kòrczu sedzącą. Òn jã pòzdrowił, a starëszka spita gò, dzeż òn te òwce nèkò.

– To jô sóm jesz nie wiém, gdzie òne pùdą. Jô le móm królowi rzec, cëż òne żrą, ale chtëzbë to mógł ju terò wiedzec?...

Stôrô białka rzekła mù:

— Czej przënëkòsz do jezora, tej òpasuj na barana. Skòrno òn we wiòldzi kam ùbòdnie, to skòcz chùtkò na niegò i trzëmi sã za wełnã.

Tak òn przënëkôł karno, jaż wprzék stanãło jezoro dzywny wòdë. Ani wiatër gò nie mącył, ani wała gò mòrszcza. Głòdczé i czësté bëło jak zdradło. Tu baran stanął przed wiòldzim kamieniã leżącym na zberku i ùderzył trzë razë rogama. Jezoro sã zarò ùstąpiło, a Mack skòkł na barana i trzëmi sã mòckò za wełnã. Karno terò zdzinãło w głãbicach, a Mack dostôł sã z nim w grunt jezora.

Bél tu snòzi zómk. Widë sklenihtë sã w tãgòwnëch òknach, że Mack sã ni mógł nadzëwic. Òwce sadhtë przë dłudzim stole i stahtë sã lëdzama. Karno lëdzy, chtërno miało swòjégò pana, zacząłò spiewac a tej tańcowac. Jedny gralë apartną mùzykã na wszelejaczich instrumentach, drëdži so gòsno rozpòwiòdalë, a Mack sedzôł baro cëchò, a wszëtczémù sã ùwòżno przëzërôł. Tej zacząłë wnosëc talerze z kùchama i jesc. Mack leno wżął sztëczk òd negò kùcha a letkò schòwôł gò w sznëpelnik. Pòtemù mùzyka a tańcowanié ùstało, nen pón stôł sã zòs baranã, a wszëtcë jinszi òwcama. Mack jednak ju wiedzôł, czim sã ne òwce żëwiã.

A jak przëszedł do króla i na pëtanié òdwinął swój sznëpelnik i pòkòzôł nen kùszk, café karnò òwc sta sã ju na wiedno królewsczim wòjskã, chtërno przed latama bëło ùrzeczoné przez jednégò czòrnoksãżnika w czas wòjnë. Tak tej Mack wëbawił i zrzucił z nich przekleństwò.

Król sã ùceszył baro i przërzekł mù dac wszëtkò, co leno bë chcôł miec.

– Pòwiém cë, królu, witro — bò taczé je twòje królestwò bògaté, a mòja mësła ùbògò, że ni mògã so zarò wëbrac, cobë òczóm sã widzało, a jô miòł pòzëtk.

Szedł do starośczi — na krzyżowi drodze sedzący — sã naradzec. Òna radza mù wëbrac kòszelã, a wzac trzecã z bédowónëch. Tak téz zrobił. Drëdzégò dnia król dzëwił sã jegò skrómnoscë, ale dôt mù nã kòszelã. Szedł tej dodóm.

Tu nicht nie chcôt mù ùwierzec, że Mack béł pò pròwdze ù króla i że mù tak dobrze szło. Tej pòkòzôt jima nã kòszelã òd króla. Ale wszëtccë smielë sã z jegò głëpòtë. Òn jednak òblókt jã i zarò jima z òczów zdzinął. Jegò kòszela bëła kùństownò. Chto jã òblókt, béł czej duch niewidzalny dlò jinszych.

Pò jaczims czasu òn sã dowiedzôt, że jeden król z jinszegò kraju czekò na człowieka, chtëren bë mógł wskazać przëczinã, czemu jegò córka kòzda noc jednã pòrã bòtów pòdrze. Król chcôt wiedzec, jak to przëszło, że bòtë le jednã noc trzimają. Mack rzekł do òjca:

– Tatkù, pùdã do króla i mù sprawã wëjasniã.

Òjc mù zòs pòzwòlił na dalekã pòdròz.

Pò wiele dniach wanozeniò Mack przëszedł do królewsczegò gardu i stanął przed królã. Ten rzekł:

– Kòzdi wieczór dostarczã królewionce pòrã bòtów nowëch. Pòłòzi sã dzëwczã spac i nigdzie nie wëchòdò, a jednak reno wiedno bòtë są pòdzarté. Jak to sã mòze stac? Córka ni mòze abò nie chce mie tegò pòwiedzec. Jezlëbë të mie to rzekł, tej dostóniesz królewionkã za białkã.

– Tã sprawã jò zbadóm — gòdò na to Mack. — Dòjle le mie czas do witra.

Wieczorã òn òblókt so nã cëdownã kòszelã i włòzł — niewidzalny — do ti jizbë, gdzie królewionka spa. Princesa zeblokta so ruchna i pòłòzëta w łòzkò spac. Spa so spòkójno do sami pòtnocë. Czej zëgar wëbił dwanòsce razy, òbùdzëta sã, wstala i òblokta w nòlepszé sëknie, a na nodzi wsadzëta czësto nowé bòtë. Tej wëjãta z łòzka pùpã, wzãta rózgã, chtërna na scanie kòl łòzka wisa, i ùderzëta jã trzë razë nã rózgã. Stanął tedë przed nią zamiast pùpë piãkny królewicz. Ten sã òbezdrzòt na wszëtcczë stronë i rzekł:

– Je to ju na nas czas?

– Jo! — òdpòwiedzãto dzëwczã. — To je ju czas!

Ùchwëcëta gò za rãkã. Òbòje weszlë do sklepù. Tam bëtë dwiërze ùkrëté, chtërne prowadzëtë pòdzëmnã drogã do kaplëcë. Dzëwczã tańcowało tu z młodzëncã tak dlugò, jaz pòrwało bòtë i nogawice, i ji krew z nóg wëprisnãta. Tej rzekta:

– Móm ju terò tegò tańcowaniò dosc!

Wzãta królewicza pòd rãkã a wrócëta do swòji kòmnatë. Tu ùderzëta młodégò trzë razë rózgã, a òn sã przemienił zòs w pùpã. Dzëwczã pòłòzëto jã kòl se w łòzkò i samò kładło sã spac.

Mack, chtëren za nã pòrã szedł i wszëtckò widzòt, rzekł ò pòrënòszk do króla:

– Witro reno wë przinðzece ze mnã do jizbë, gdzie spi waja córka, tam dowiëce sã, czemu dzëwczã w nocë nowé bòtë pòdrze.

Wieczór szedł Mack zós do dziewczęca i skrił sã w swòji cëdowny kòszëlë za piéckã. Widzòł, jak ò pótnocë to dwòje tańcowało, a jak reno przëszlë i sã spac pòtozëlë: dziewczã i pùpa. Zeblókł terò kòszëlã cëdownã i zawòłòł króla. Czej ten przëszedł, wëcygnął pùpã z łózka i ùderzył trzë razë różgã.

Królewicz stojòł zamiast pùpë w jizbie, dzëwòwòł sã baro, wzéròł na wszëtczë stronë i pitòł sã:

– Je to ju czas na nas?

A tej ùdrzòł króla i Macka. Pòdł przed nima na kòlana i dzãkòwòł Bògù za wëbawienié. Pòwiòdòł:

– Minãło ju piãc lat. Tedë tańcowòł jem z waszã królewiónkã w jednym pùstim kòscele. Bóg mie ùkòròł. Kòzdi nocë jò z wają córkã mùszòł tańcować tak długò, jaż nóm krew z nóg wëprisnãła. Wëbawiony jem miòł bëc tedë, czejbë mie chto w tim przëszkòdzył. Terò nie brëkùjã wicy w nocë tańcować, wa mie wëbawilë.

Król chcòł dac Mackòwi królewiónkã za białkã, tak jak to miòł przërzekłé, ale òn rzekł:

– Królewiónka je przeznaczonò dlò królewicza, a nié dlò mie, gbùrszczégò sëna. Niech sã to dwòje żeniã, mie kùpce, królu, gòspòdarstwò w lasach kaszëbszczich, a bãdã jò baro szczestlëwi.

Król spełnił żëczbã Macka, a ten robił w pòkòrze i zgòdze dnia. Żił szczestlëwie i kùntent z tegò, co mù pròcò i wòlò Bòskò dòwatë.